

Den uppskjutna vreden

Socialdemokratisk känslopolitik
från 1880- till 1980-talet

Jens Ljunggren

Nordic
Academic
Press

NORDIC ACADEMIC PRESS

Denna bok har publicerats med stöd av
Riksbankens Jubileumsfond

Kopiering eller annat mångfaldigande av denna inlaga
kräver förlagets särskilda tillstånd.

Nordic Academic Press
Box 1206
221 05 Lund
www.nordicacademicpress.com

© Nordic Academic Press och Jens Ljunggren 2015
Sättning: Stilbildarna i Mölle, sbmolle.com
Omslag: Fugazi form

Omslagsbild: Zeth Höglund talar 1917. Arbetarrörelsens arkiv, fotograf okänd.
Tryck: ScandBook, Falun 2015
ISBN: 978-91-88168-02-3

Innehåll

1. Inledning	7
2. Politisk ideologi och emotionologi	31
3. Den thymotiska arbetaridentiteten i Sverige	47
4. Två socialistiska vredeskulturer	75
5. Mellankrigstidens vrede	103
6. Den orolige arbetaren	129
7. Trygghetskänslan – reformismens eskatologi	161
8. Orosimporten	183
9. Orons återkomst och trygghetens devalvering	203
10. Den ”problematiska” vredens återkomst	225
11. Konklusion	263
Efterord	277
Noter	279
Källor och litteratur	313

Inledning

Känslor och politik hör inte ihop. Känslor, har man menat, stör den goda kommunikationen och fördunklar det rationella beslutsfattandet. Under efterkrigstiden har känslor i politiken ansetts höra hemma framförallt i de extrema yttermarkerna, eller överhuvud i former av politik som det inte längre finns plats för i en god och liberal demokratisk ordning där förnuftet härskar. Bakom det rationella politikidealet har det också legat en stor berättelse om att Europa och västvärlden har genomgått en lång historisk utveckling från ett obearbetat barndomstillstånd då känslorna spelade fritt, till att undan för undan ha internaliserat en hög grad av känslobehärskning, disciplinering och självkontroll.¹ På senare tid har bilden av både det rationella västerlandet och den rationella politiken utmanats av flera forskare. Det har visat sig att känslor inte alls är främmande för politisk verksamhet, utan att de alltid finns där i någon form. Politik och känslor hör ihop.²

Ordet ”känslopolitik” har ofta använts nedsättande. Historikern Ute Frevert har nyligen omdefinierat begreppet och gjort det analytiskt användbart. Enligt henne är känslopolitik *politik med känslor om känslor*. Av intresse för forskaren är då inte vad politiska aktörer känner utan hur de använder känslor som resurser, råmaterial och verktyg. 1900-talets politiker har ägnat sig åt att formulera ideologier och att företräda bestämda samhällsintressen, men detta har inte varit nog. De har också bedrivit känslopolitik genom att aktivt uttrycka, kommunicera och iscensätta känslor i både demokratier och diktaturer. Samtidigt visar Frevert att detta förvisso inte har varit fallet bara i modern tid.³

Frågan om känslornas roll i politiken bottenar i en vidare vetenskaplig diskussion om vad känslor är. Knäckfrågan har gällt om känslor är kulturella konstruktioner, och därmed historiskt föränderliga,

eller om de istället är universella realiteter med vidsträckt och igenkännbar substans över tid och rum. Psykologen och neurobiologen Paul Ekman har blivit mycket omtalad och omdiskuterad för sin teori om att mänskligheten delar åtta grundläggande känslolägen överallt avläsbara i likartade fysiska reaktioner, särskilt ansiktsuttryck. Etnologen Margaret Mead har bland andra hårt kritiserat Ekman, men även naturvetare och psykologer har invänt mot hans teser.⁴

Andra forskare har istället historiserat hur känslor skapats och tillskrivits innehåll och visat att känslorna förändras över tid. Lyckan, vreden, melankolin, medlidandet, kärleken och rädslan är alla känslor som har fått sin historia skriven i ett långt tidsperspektiv.⁵ Av analyserna framgår att känslor förändras dels genom att de ges nya uttryck och omtolkas utifrån nya erfarenheter och kontexter, dels genom att de uppstår och försvinner. Det har gått mode i känslorna. Vid vissa tidpunkter har det upplevts som särskilt viktigt och påbjudet att känna på ett visst sätt istället för på ett annat. Exempel på historiska modekänslor är melankoli och nostalgi, kanske också medkänsla. Känslor skapas och återskapas i och genom samhällets olika institutioner: familj, skola, arbete, media, sport, politik, konst, militär, litteratur, föreningsliv och så vidare. Dessa institutioner kan dock fostra mycket olika känslor. I sin undersökning om vredens historia i USA under 1900-talet kunde makarna Stearns visa att vreden i familjen respektive arbetslivet gavs olika uttryck och form samt att detta har förändrats över tid. Ofta har också nya känslor uppstått till följd av att nya professioner skapats inom medicin och psykologi.⁶

Politiska partier, rörelser och organisationer behöver känslor, men de bidrar också till att forma och gestalta känslorna. Statsvetaren Cheryl Hall har menat att ett politiskt system utan emotioner varken är möjligt eller ens önskvärt. Hennes slutsats lyder att känslor är nödvändiga för att skapa uppslutning och engagemang kring politikens mål och syften. Känslorna pekar ut och avgör val mellan politiska värden och målsättningar samtidigt som de möjliggör gemenskap och främjar politisk handling. Känslor som ilska, indignation, rädsla och medkänsla spelar stor roll för människors politiska engagemang. Men det är också så att politiska rörelser och ideologier kämpar om att få definiera och lägga beslag på känslorna. Politiska ideologier är

känslomatriser, vilket betyder att ideologier talar om för människor vad de ska och inte ska känna, samt vad de bör och inte bör ge uttryck för. Exempelvis är det en ideologisk fråga om arbetslösa riktar sin ilska mot det kapitalistiska systemet eller om de istället misströstar över sin egen otillräcklighet. Genom att studera känslor förstår vi bättre hur och varför människor agerar i politiska sammanhang, men vi förstår också bättre varför människor känner som de gör genom att studera politiska processer och relationer. Relationen mellan känslorna och de politiska institutionerna är ömsesidig.⁷

Socialismen och vreden

Detta är en studie om socialdemokratisk känslopolitik från 1880-till 1980-talet. Avstamp tas i den tyske filosofen Peter Sloterdijks analys av socialismens vredeshistoria i boken *Zorn und Zeit: Politisch-psychologischer Versuch* (2006). Sloterdijk visar att vreden var en viktig känsla för både kristendomen och socialismen. Kristendomen förkunnade att det fanns en gudomlig rättsskipning som på domedagen skulle ställa världen till rätta och ge upprättelse åt de utsatta och förnedrade. 1800- och 1900-talets socialism förvandlade den gudomliga världsdömdomen till en jordisk instans och förespeglade att den skulle förverkligas i en kommande revolution. Sedan länge förtryckta proletärer skulle då äntligen få sin upprättelse. För att nå dit var det emellertid nödvändigt att ta vara på de förtrycktas vrede. All vrede skulle inte spelas ut på en gång, istället skulle den sparas och förmeras för att sättas in vid rätt tillfälle. Detta spel med vreden har, enligt Sloterdijk, stort förklaringsvärde, inte minst för 1900-talets många massmord och politiskt motiverade grymheter. Liknande känslopolitik bedrevs av nationalister.

Sloterdijk lägger framförallt vikt vid 1900-talets extrema politiska rörelser, men hans slutsatser pekar också på den politiska mitten, inte minst socialdemokratin, även om han på den punkten är betydligt mindre utförlig och lämnar det mesta öppet för vidare undersökning. En möjlig hypotes utifrån läsningen av Sloterdijks undersökning är att den tidiga socialdemokratin odlade vreden, men att partiet i sin statsbärande funktion och som agent för mittenpolitik har behövt sätta gränser för vreden och omforma den till, eller komplettera

den med, andra sorters känslolägen. Det är just denna process som ska granskas i denna studie. Undersökningens två huvudfrågor lyder: Hur har socialdemokratin, särskilt dess partiledare, bedrivit känslopolitik? Vad har känslopolitiken betytt för SAP:s ställning och position inom svensk politik?

Studien sträcker sig från 1880-talet, då den organiserade arbetarrörelsen var inne i en expansiv uppbyggnadsfas som ledde fram till att SAP bildades 1889, till 1980-talet då partiets hegemoniförlust i svensk politik inleddes. Jag har emellertid uteslutit krigsåren under första och andra världskriget ur undersökningen då man kan förmoda att krigstidens känslopolitik var speciell och något som skulle behöva granskas för sig i en separat studie. Däremot spelar både uppladdningen inför krigen och dess konsekvenser en stor roll också för min studie. Undersökningens analytiska fokus ligger på de teman och den ofta översiktliga blick som förmedlas i pressmaterial, pamflettliteratur och partiledartal. Däremot har jag inte gjort några djupdykningar i enskilda händelser, exempelvis folkomröstningarna om ATP eller kärnkraft och den stora mängd av ytterligare källmaterial som dessa händelser gett upphov till eller den kontext i vilka de tog gestalt.

Den kausala teorin

Innan man tar sig an den stora uppgiften att forska om känslors politiska betydelse ur ett historiskt perspektiv bör man ha en uppfattning om vad som menas med ordet ”känsla”. För att besvara frågan ska jag inledningsvis redogöra för några av de diskussioner som förts om känslobegreppet bland filosofer och psykologer. Särskilt intresserar jag mig för det kognitiva perspektivet, vilket är ett angreppssätt som i hög grad gör det möjligt att betrakta känslor som föränderliga och meningsskapande uttryck för olika värderingar. Det kognitiva perspektivet hjälper oss att kontextualisera känslor historiskt genom att undersöka hur de skapas och utvecklas över tid, men det hjälper oss också att förstå vad känslor gör med människor. Denna undersökning utgår från det kognitiva perspektivet.

Filosofiska teorier om känslor kan delas in i kausala och kognitiva. René Descartes anses ha grundlagt den kausala teorin genom att

knivskarpt skilja på kropp och själ. Själen var den tänkande delen av människan. Kroppen stod för rörelse och hetta och utgjorde människans materiella och i rummet utsträckta men om sig själv omedvetna del. Kroppen kunde man förstå utifrån fysikens lagar. Själen däremot var fri med en egen vilja. Vi kan ta exemplet rädsla. När vi uppfattar något som skrämmande är detta en förnimmelse som, enligt Descartes, förmedlas via talkottkörteln till själen. Förnimmelsen fortplantas sedan från hjärnan till nerverna, vilka får benen att springa och hjärtat att slå. Samtidigt sänds signaler till hjärnan att vara rädd. Känslorna fungerar inte slumpvis utan är ”programmerade” för att hjälpa oss, till exempel genom att få oss att fly när en fara hotar.⁸

Filosofen och psykologen William James har bidragit till att inom psykologin befästa uppfattningen att emotioner och känslor kan förklaras kausalt och bör studeras på ett naturvetenskapligt sätt. Enligt James hade emotioner alltid sin grund i fysiologiska reaktioner: Människor förnimmer ett visst objekt. Ur detta uppstår kroppsliga reaktioner, vilka i sin tur ger individen en känsloupplevelse. Bland annat menade James att människor inte gråter för att de är ledsna utan att de är ledsna för att de gråter. Följaktligen måste man, för att förklara människors emotioner, undersöka fysiologiska processer. En annan riktning inom psykologin som anslöt till denna modell var behaviorismen. J.B. Watson, behaviorismens grundare, menade att begreppet emotion stod för ett reaktionsmönster som involverade reaktioner i den kroppsliga mekanismen. De reaktioner som överlevt var de som skapade positiva resultat för människorna. Att vi exempelvis reagerar med ilska inför en viss typ av beteenden beror på att ilskan visat sig vara ett effektivt sätt att förhindra att det, för oss, negativa beteendet hos omgivningen upprepas. Sålunda fungerar känslomässiga reaktioner som automatiska kopplingscheman, vilka antingen kan vara medfödda eller inlärd.⁹

Den kognitiva teorin

Den kognitiva teorin föreslår ett annat sätt att tänka på känslor. Ursprungligen formulerades den av Aristoteles, som i sin *Retorik* menade att känslorna var retoriskt intressanta, eftersom de kunde användas till att påverka människors tankar, åsikter och beteenden.

Emotioner betraktade han inte som återspeglings av rörelser i kroppen. Istället menade han att känslor både uttrycker och gestaltar människors värderingar. Om man vill begripa varför en människa är arg måste man förstå hur denna människa förhåller sig till sin omvärld. En arg människa upplever sig ha blivit utsatt för en oförrätt. I botten på en sådan upplevelse ligger en moralisk föreställning om vad en oförrätt är, vilket betyder att känsloupplevelsen bottnar i ett etiskt ställningstagande. Vad människor känner har därför att göra med hur de tänker och hur de värderar både sig själva och sin omvärld.¹⁰

Den kognitiva teorin skiljer på ”emotioner” och ”känslor”. Kognitivisterna hävdar att emotioner är känslor, men att de är känslor av en särskild sort.¹¹ Emotionerna – till vilka man räknar bland annat rädsla, ilska, upprördhet, avund, sorg, beundran, skam och stolthet – utmärks av att de har ett representativt innehåll, vilket betyder att de är värderande känslor. En emotion är en känsla som, medvetet eller omedvetet, riktas mot något särskilt objekt i omvärlden, vilket på så sätt representeras genom att upplevas genom emotionen. Emotionerna skapar omdömen genom att förse detta objekt med ett värderande innehåll och därför påverkar emotionerna hur en människa upplever sin omvärld. Att emotionellt uppleva föremål, händelser och människor innebär att man värderar dem på ett särskilt sätt och placerar sig själv i en särskild relation till dem. Emotioner uppstår inte slumpvis.

Skillnaden mellan emotionella och icke-emotionella känslor kan man åskådliggöra på följande sätt. Om man känner att det kliar eller svider någonstans på kroppen är detta en känslomässig erfarenhet. Vanligtvis innebär inte en sådan upplevelse något särskilt. Vi reagerar reflexmässigt på kliandet, men det påverkar inte vårt sätt att uppleva vare sig oss själva eller vår omgivning. I följande exempel är det emellertid detta som sker. Om vi går på promenad i skogen och plötsligt upptäcker att det på stigen framför oss ligger en giftig orm blir vi rädda. Även i detta fall reagerar vi instinktivt, men dessutom påverkar rädslan hur vi förhåller oss till omvärlden. Känslan riktas mot ormen, vilken framstår som farlig. Rädslan riktas också mot oss själva; vi upplever att vi är utsatta, och mot omvärlden, vilken presenterar sig för oss som hotfull. I denna upplevelse ligger något

mycket mer avancerat än ett medfött biologiskt kopplingsschema över hur människor reagerar inför hot. Hur vi upplever situationen påverkas av hur vi värderar omvärlden. En zoolog med specialintresse för ormar kommer kanske inte alls att uppfatta ormen som särskilt farlig, utan istället betrakta den som ett intressant studieobjekt. Ytterligare någon kanske inte vet så mycket om ormar men har ett gott självförtroende som får honom eller henne att uppleva situationen som mindre hotfull (jag klarar mig alltid). Den emotionella upplevelsen är sålunda inte biologiskt given. Den är föränderlig och den är ett sätt för oss att uppleva och orientera oss i omvärlden.¹²

Sabine A. Döring betonar att vi genom att analysera emotioner, och det sätt på vilka dessa representerar omvärlden, bättre kan förstå hur värderingar uppstår. Hur vi värderar människor och ting, hur vi etablerar moraliska föreställningar och regler samt hur vi skapar värdegemenskaper relaterar till hur vi förhåller oss till våra känslor.¹³ På följande koncisa sätt har Martha C. Nussbaum sammanfattat den kognitiva teorins viktigaste postulat: 1) Att emotioner har ett objekt. Emotioner är alltid riktade mot något, vilket kan vara en människa eller ett objekt. 2) Att emotionerna är intentionella, vilket betyder att människor på ett aktivt sätt förhåller sig till det objekt emotionen relaterar till. Objektet är inte likgiltigt för oss utan vi känner något för det, positivt eller negativt. 3) Att emotionerna innehåller ett visst synsätt på det eller de objekt de är riktade emot. Emotionen bygger på en bedömning av i vilket tillstånd objektet befinner sig, till exempel fara, säkerhet, välmående eller lidande. 4) Att emotionen förser sitt objekt med ett värde. Förklaringen till att vi känner något för någon eller något är att vi värderar denne eller detta på ett visst sätt.¹⁴

Emotioner, känslor och förnuft

Flera av de frågor som den kognitiva teorin aktualiserar är fortfarande obesvarade. Det är svårt att med hundraprocentig precision bestämma vilka känslor som är emotioner och vilka som inte är det. Bland annat är det oklart hur man ska bedöma smärtor. Om man exempelvis har ont i foten, har då den känslan ett representativt innehåll? Är detta en känsla som får mig att skapa en normativ

omvärldsbild? Till en början kanske inte smärtan betyder så mycket men gränserna är flytande. Om smärtan i foten uppstod till följd av att jag slagit i en för hög och illa placerad tröskel, kommer jag kanske att förbanna husets konstruktör, låt vara att den sortens reaktioner vanligen går över rätt snart. Men om den tillfälliga smärtan växer och blir långvarig kan den få ett omfattande representativt innehåll. Låt oss säga att min fot fortsätter att göra ont och att jag inte kan få lämplig vård för detta. Möjligen förbannar jag då vårdapparaten och kanske hela samhället. Då växer den kroppsliga smärtan till en emotion, det vill säga en långvarig och intentionell känsloupplevelse som påverkar min upplevelse av omvärlden. Peter Goldie har beskrivit detta som en skillnad mellan kroppsliga och riktade känslor. De förra är fysiologiska reaktioner, de senare är värderande. Goldie vänder sig mot tanken att dessa båda känslotyper skulle vara isolerade från varandra och talar istället om *lånad intentionalitet*, vilket betyder att kroppskänslorna anammar emotionernas sätt att fungera. Exempelvis är den sexuella driften en medfödd kroppskänsla, men i det verkliga livet blir den för människor en riktad känsla, det vill säga en emotion. Sexualiteten slår inte blint utan riktar sig mot vissa personer, som förses med ett bestämt värde.¹⁵

Då kognitivisternas huvudfokus har varit att uppvärdera emotionerna genom att likna dem vid tankar har de begripligt nog lagt mindre kraft på att skilja emotioner från förnuft.¹⁶ Dock har Goldie försökt att avgränsa känsloladdade förhållningssätt från mindre känsloladdade. Det är, menar han, skillnad på att *tänka på något* och att tänka på något *med känsla och lidelse*. Människor kan intellektuellt bedöma ett objekt eller en situation lika, men ändå *uppleva* situationen olika. Ett av Goldies exempel är att vi på ett zoo betraktar en gorilla i en bur. Vi vet att gorillan är farlig. Om vi då plötsligt skulle uppträcka att dörren till gorillaburen står öppen laddas plötsligt vår insikt om gorillans farlighet med en betydligt mycket starkare känslomässig intensitet. Då skulle vi verkligen *känna* att gorillan är farlig; vi skulle tänka på den med rädsla. Men man ska inte betrakta situationen med den stängda dörren som fullständigt känslö- eller emotionslös. Det handlar om en gradskillnad. Goldie betvivlar att det skulle gå att dra en absolut gräns mellan att känna och att tänka.¹⁷

Hur forska om känslor i historien?

Hur har då historiker burit sig åt för att forska om känslor? Nedan ska jag presentera ett antal historiker som har inspirerats av den kognitiva teorin. Dessa historiker har varit intresserade av att granska relationen mellan emotioner och värden, men de har också tillfört nya dimensioner till analysen genom att belysa förändringsperspektiv och maktfrågor samt genom att analysera hur människor anpassar sig till, eller bjuder motstånd mot, socialt sanktionerade känsloregler.

Arlie Russell Hochschild är inte historiker utan sociolog, men hennes teorier har inspirerat många historiker och för att begripa teoriutvecklingen på det historiska känsloforskningsfältet måste man börja med henne. 1979 lanserade hon en teori om ”känsloregler”, vilket syftar på underförstådda normer för vad som ska kännas och hur känslor ska uttryckas. Att människor är ledsna på begravingar, glada på fester och allvarliga i domstolen beror på att de aktivt anpassar sina känslor till vad som påbjuds. Hochschild poängterar att anpassningen inte är ett ytfenomen, utan att känslorna moduleras på riktigt och att individerna verkligen lär sig att känna vad som förväntas av dem. Genom att bedriva ”emotionell management” lär sig människor att aktivt frammana de ”rätta” känslorna. Det sker med hjälp av olika tekniker: 1) kognition, det vill säga att man försöker ändra sitt sätt att tänka kring känslorna, 2) kroppslig påverkan, till exempel att man försöker påverka sin andning eller sina kroppsrörelser, 3) expressiva uttryck, det vill säga att man påverkar gester och andra känslouttryck.¹⁸ Hochschilds modell utgår från ett strukturperspektiv. Hon låter oss få syn på individer och grupper som agerar av egen kraft, men detta gör de nästan uteslutande för att anpassa sig till rådande mönster och strukturer. Hon skriver utifrån ett tydligt klassperspektiv och det sociala sammanhanget spelar en avgörande roll.¹⁹

Hochschild förklarar inte hur känsloregler förändras eller hur aktörer kan påverka dem. Flera historiker har utgått från hennes modell, men samtidigt utvecklat begrepp och analysmetoder som bättre fångar dynamiska förlopp. Peter och Carol Stearns lanserade 1985 begreppet ”emotionologi” (*emotionology*) med vilket de ville undersöka vilken sorts känslor en kultur tillåter och inte tillåter samt hur detta har förändrats över tid. ”Emotionologi” syftar på de sociala

faktorer som explicit eller implicit bestämmer vilka känslor som är tillåtna. Vad människor verkligen känner eller kände är betydligt svårare att veta. Makarna Stearns kritiserar andra historiker för att blanda ihop emotionologin med känslomässiga erfarenheter. Stearns förespråkar ett metodologiskt tillvägagångssätt som startar på den normativa nivån, det vill säga i emotionologin, och därefter söker sig nedåt mot de känslomässiga erfarenheterna. Ibland är det överhuvud inte möjligt att fånga de verkliga emotionerna. I analysens tredje steg undersöker man hur människor har sökt att anpassa sina känsloupplevelser till de normativa påbuden.²⁰

Barbara H. Rosenwein har istället valt att använda begreppet ”emotionella gemenskaper” (*emotional communities*). Sådana kan vara familjer, föreningar, organisationer, församlingar eller andra sociala sammanhang. I sociala konstellationer som dessa går det att avtacka olika känslomatriser, vilka påminner om det som Hochschild kallar känsloregler. Viktiga frågor att ställa blir då: Vilken sorts känslopålagor präglar olika gemenskaper? Hur värderas egna och andras känslor inom och utom gruppen? Hur skapas känslomässiga band mellan individ och grupp? Vilka känslor får eller ska komma till uttryck, odlas och uppmuntras, vilka ska värderas negativt? Skillnaden mellan emotionologi och emotionella gemenskaper kan tyckas hårfin, men Rosenwein kritiserar emotionologibegreppet, som hon menar är för statiskt. Detta eftersom människor rör sig mellan olika gemenskaper och därför måste lära sig att behärska olika uttryckslägen samt att gemenskaperna dessutom inte sällan genererar både skilda och motstridiga matriser. När människor uppmanas att känna på ett visst sätt är budskapen många gånger motsägelsefulla, föränderliga och rörliga. Hos Rosenwein framstår känslonormerna som mer instabila än hos Stearns.²¹

Dessa historiker förefaller vara tämligen överens om vad som är en rimlig ambitionsnivå att lägga sig på då man forskar om känslornas historia. Visst vore det spännande om vi kunde kartlägga vad människor verkligen kände, men detta är svårt – ungefär lika svårt som att undersöka vad de egentligen tänker. Så långt in i människors inre har vi svårt att komma och inför denna ambition måste historikern därför göra halt. Istället tar undersökningarna sikte på att analysera hur känslor kommuniceras, uttrycks och representeras

samt hur aktörer och sociala strukturer utövar ett tryck på människor att känna på det ena eller det andra sättet. Genom att göra sådana analyser kommer vi också att kunna säga något om hur känslonormer förändras och/eller reproduceras över tid, men vi förmår inte rita en fullständig karta över vad människor verkligen känner. Människors verkliga känslor kan vi kanske få syn på ibland, men största möjliga försiktighet är påbjuden då det gäller våra slutsatser.

William Reddys begreppsapparat

Historikern William Reddy går längre i analysen och undersöker, om inte i detalj och fullständigt så dock i högre grad, människors verkliga känslor. Reddy är tydligt inspirerad av den kognitiva teorin och därför övertygad om att känslor inte är biologiskt medfödda utan att de förändras över tid och rum. Reddy avfärdar Ekman's tes om att det skulle finnas åtta basemotioner och inte heller vill han göra skillnad på känslor och förnuft. Men ändå kritiserar han konstruktivismen som, menar han, har drivit antiessentialismen, det vill säga föreställningen att känslor är sociala och inte biologiska, för långt. Hans kritik är både politisk och moralisk. Om allt är kultur och inga mål eller intentioner hos individen kan härledas till en plats utanför kulturen blir det svårt att definiera vad som är ett politiskt förtryck och vad som inte är det. Om förtryck inte är något annat än en subjektiv upplevelse går det inte att fälla normativa omdömen och att värdera politiska regimer.²² I den här undersökningen kommer jag att utgå från Reddys begreppsapparat, men jag kommer också att justera den något.

Reddys ambitionsnivå är hög. Han publicerade 1997 uppsatsen "Against Constructionism: The Historical Ethnography of Emotions" i vilken han presenterade sitt teoretiska program. Kritik riktade han mot både socialkonstruktivismen och den universalistiska modellen. Reddy ville finna en tredje väg och skapa en syntes mellan dessa båda riktningar. I boken *The Navigation of Feeling* (2001) satte han sig före att utveckla en analytisk modell som inte var vare sig biologisk eller konstruktivistisk. Boken har ett tydligt upplägg med tes, antites och syntes. Den inleds med en djupdykning i kognitionspsykologin. Därefter presenteras den socialkonstruktivistiska forskningen. Till sist redogör Reddy för sin egen syntes.²³

Reddys syntes landar i analysbegreppet ”emotiv”. ”Emotiv” är en form av ”talakt” och uppslaget till detta begrepp hämtade Reddy från J.L. Austins uppdelning mellan ”konstativa” och ”performativa” påståenden. Konstativa satsar är uttalanden om hur något faktiskt förhåller sig, till exempel ”det regnar” eller ”huset är rött”. Performativa uttalanden beskriver däremot inte ett tillstånd utan framkallar ett. Det kan till exempel vara när brudgummen på ett bröllop svarar ”ja” på prästens fråga ”tager du denna maka”, eller när domaren vid en rättegång säger ”jag dömer dig att betala böter!” Dessa satsar refererar inte till ett tillstånd utan är i sig handlingar som förändrar eller skapar något nytt. Emotiven är däremot en tredje form, den är varken rent konstativ eller performativ utan både och.²⁴

Reddy menar att emotiven är en form av talakt som människor använder för att hantera både egna och andras känslor. Då kan emotiver vara uttryck av sorten ”jag är rädd” eller ”du är glad”. Emotiver inte bara beskriver utan utforskar och förändrar känslor. Ett påstående om att man känner sig på ett särskilt sätt kan frambringa eller stärka en specifik känsla, men samma påstående kan också medföra att känslan går över och försvinner. När vi säger ”jag är arg på dig” eller ”jag älskar dig” kan resultatet bli att vi upptäcker att det faktiskt inte alls är så vi känner, eller tvärtom att känslan ytterligare förstärks. När vi på detta sätt talar om våra känslor översätter vi ickeverbala känsloupplevelser till verbala utsagor. Men denna överföring är aldrig exakt, vilket betyder att det ständigt pågår förhandlingar mellan språk och känsloupplevelser. Att tala om och beskriva känslor innebär att samtidigt påverka och förändra dem. Människor kan dock inte fullständigt bestämma över vare sig sina egna eller andras känslor. Talakter kan forma, förändra och anpassa känslor, men inte villkorslöst – känslorna har också ett eget liv som påverkar såväl talet om dem som våra faktiska upplevelser.

För att göra det möjligt att analysera hur emotiverna fungerar i praktiken har Reddy skapat två viktiga begrepp: ”emotionell navigation” samt ”emotionell regim”. Begreppet ”emotionell navigation” syftar på hur det går till när människor formar sina känslor genom att sätta ord på dem. Detta begrepp liknar mycket ”emotional management”, men enligt Reddy är ”navigation” en bättre metafor eftersom den tillåter kursomläggningar och kontinuerliga korrigeringar.²⁵